

Kulturdepartementet 103 33 Stockholm

Remissvar Framtidens Filmpolitik Ds 2015:31

FilmCentrum har inbjudits att lämna remissvar på promemorian "Framtidens Filmpolitik", Ds2015:31.

FilmCentrum har funnits i 47 år. Föreningen distribuerar film i hela landet – på en marknad och till en publik som inte räknas och som Framtidens filmpolitik helt förbiser.

De kallas **institutionella visningar**, de visningar som sker i slutna sällskap som till exempel filmklubbar, organisationer, församlingar, äldreboenden, vårdinrättningar, utbildningsväsende, skolor och barnomsorg.

Sammanfattning

FilmCentrum är inte kritiska till att filmavtalet sägs upp. Föreningen är inte heller odelat skeptisk till departementspromemorian *Framtidens filmpolitik*. Däremot är vi i första hand undrande kring det underlag som förslaget baseras på. Vi ser brister i det metodiska arbetet med att definiera och sätta frågeställningar i relevant kontext, och vi ifrågasätter därmed huruvida underlaget ger tillräcklig kunskap och förståelse av området för att ge en god slutledning.

Det förekommer grundantaganden som föreningen FilmCentrum vill sätta ifråga, som springer ur en bristfällig kvalitet – eller omfattning – på den data som analysen bygger på.

Promemorian använder centrala begrepp som inte har problematiserats eller redovisats i sin avgränsning, men som ligger grund för slutsatser om en helhet.

Ett sådant centralt begrepp är "publik". Promemorian tar till sig en tolkning av begreppet som har gjorts gällande genom filmavtalstradition; där publik som inte härrör ur avtalsparternas led (eller definierade hotbilder), förbises. Underförstått och inbyggt i begreppsapparaten ligger följaktligen att "publikestimat", "publikframgång" och andra begrepp sprungna ur en redan avgränsad större helhet bedöms i förhållande till de sammanhang och visningsfönster som filmavtalet intresserat sig för.

Symptomatiskt beskrivs distributörsled, visningsfönster och marknader i enlighet med ovan förstådda urval. Avgränsningen och avsaknaden av resonemang därom är ett allvarligt tillkortakommande i formuleringen av framtidens filmpolitik – med allvarliga konsekvenser. Dessa kommenterar vi nedan.

Visningsfönster

Framtidens filmpolitik påstår att "Rörliga bilder gestaltar och förmedlar en mångfald berättelser om mänskligt liv och når ut till de allra flesta oavsett ålder och bakgrund". Att en *mångfald* berättelser om mänskligt liv med automatik når "de allra flesta" är ett djärvt påstående. Hur är det underbyggt?

Flera svenska barnfilmer har nått publiksiffror på över 200 000 biobesökare. (s 81) Vilka är "barnfilmerna" som har nått publiksiffror på över 200.000 biobesökare? Är det inte snarare ett underbetyg till mätinstrumenten (och kanske hela filmpolitiken) om man med påståenden om framgångsrik barn- och ungdomsfilm syftar på några få familjefilmer med biografpotential? Inom vår del av branschen talar man istället om den eftersatta "mellanåldern" och det faktum att filmer för barn mellan 8 och 14 år har svårt att hävda sig i ett kommersiellt utbud. Barn i mellanåldern är inte en tillräckligt köpstark målgrupp på biografmarkanden och filmer för dem kommer således sällan på repertoar. Barn och unga möter – i bästa fall – den "mångfald berättelser" som promemorian tar för given på den marknad som promemorian inte omnämner.

Samtidigt som filmkonsumtionen blir allt mer internetbaserad och individualiserad ökar behovet av kollektiva upplevelser. (s 52)

I en rapport till Svenska Filminstitutet, inför då kommande avtalsdiskussioner, om dokumentärens spridning nationellt och internationellt efterfrågades statistik från FilmCentrum. Man var primärt intresserad av 28 titlar, vilka hade haft biografpremiär 2008-2010. Siffrorna visade att FilmCentrum under perioden hade distribuerat 22 av dessa 28 filmer till en osynlig publik om ytterligare 193.512 personer. Det ska då tas i beaktande att motsvarande siffra, den totala biografpubliken för titlarna under samma period, uppgick till 116.273 personer.

Lägst är filmtittandet i de äldsta åldersgrupperna från 60 år och uppåt, konstaterar promemorian (s 52). Äldreboenden, bibliotek och vårdinrättningar är exempel på institutionsmarkandens konsumenter. Men deras visningar och publik är det ingen som intresserar sig för när man drar slutsatser om äldres filmvanor och formulerar den nya filmpolitiken. Det kan inte betraktas som annat än en stor brist.

Barn och unga

Rubriken "Barn och unga!" förtjänade i promemorian ensam ett utropstecken. Det motsvarar tydligt den enhetliga hållning som råder, där barn och unga är en ständigt prioriterad målgrupp. I ord. I handling är det ett beklämmande faktum att man fortfarande inte intresserar sig för den yngre publiken.

Sedan länge har barn och unga lyfts fram i filmpolitiken, både genom särskilda satsningar på t.ex. skolbio och genom specialregler som öronmärkt stöd till produktion av barnfilm och fördelaktiga PRS-regler. Det rådde enighet bland processens deltagare om att framtidens filmpolitik fortsatt bör främja tydliga satsningar på produktion och spridning av film för barn och unga. Det förekom även krav på en ambitionshöjning när det gäller svensk barnfilm, liksom på ett ökat engagemang när det gäller barns eget skapande och förståelse av film och media i dagens värld. Flera deltagare menade att varje kommun borde ha en egen filmverkstad och bedriva systematisk kompetensutveckling för lärare i filmfrågor. (s 80)

I citatet synliggörs den paradox som FilmCentrum tacklas med; att spridning och visning av film för barn och unga syns som "filmkulturell verksamhet", inte som distribution – trots att det är en målgrupp som lyfts som primär. En publik som inte inryms i publikbegreppet.

När publiken inte erkänns legitimeras fler felaktiga slutsatser:

I den kommunala kulturpolitiken har filmen oftast inte någon större plats. Undantaget är verksamhet inom ramen för Film i skolan som bedrivs av Filminstitutet. (s 25)

Kulturdepartementet bör uppmärksamma att film har en – om inte tillräckligt stor så ändå befintlig – plats i kommunpolitiken. En plats som man kan lyfta och stärka, eller förneka och underminera. Det finns än så länge, jämte film inom skolbioverksamhet samt kommunala förvaltningar och biblioteksinrättningar, även kommunala AV-/Mediacentraler runt om i landet som med varierande kraft och resurser tar del av, införskaffar, marknadsför och sprider film – inte rörliga bilder, utan riktiga filmer – till elever och lärare i sitt upptagningsområde.

Och undantaget är på intet sätt Svenska Filminstitutet. Att stiftelsen med varierande intensitet ryckvist ger sig in som aktör på en marknad där andra aktörer har varit verksamma i decennier kan knappast betinga att stiftelsen tillskrivs rollen som uppbärare av filmkulturen i landets kommuner. Det är tvärtom en sammanblandning av hur aktörerna på arenan ska samverka.

Film och rörliga bilder

Som en förmodad följd av påpekad bristande helhetssyn tenderar "filmpedagogisk verksamhet" att handla om att barn ska göra film; snarare än att de ska ta del av filmarvet och produktioner som uppfyller de kriterier för *kvalitet* som Filminstitutet definierat och som Kulturdepartementet fortsatt ger legitimitet.

Kvalitet i filmens alla processer, från utveckling till visning, ska vara i fokus för statens insatser på filmens område. (s 85)

Intresset för film som ett pedagogiskt hjälpmedel i skolorna har enligt Filminstitutet ökat i takt med att det har blivit enklare att skapa film. Samtidigt konstaterar de att det ökade intresset för rörlig bild som pedagogiskt hjälpmedel i någon mån gått ut över skolbio. (s 25)

Att filmpedagogisk verksamhet blir synonymt med att eleverna gör egna filmer är än en gång beklagligt. Man snubblar över sig själv när man ska definiera film som både päron och äpplen. Promemorian återkommer i övrigt till att den rörliga bilden "konkurrerar" om tittarna och konstaterar att utbudet av rörliga bilder "i de flesta fall inte kan jämföras med professionellt skapad film" (s 44). Genomgående fråntar man dock barn- och ungdomspubliken sin status som publik, och jämför deras filmtittande med vilken konsumtion av rörliga bilder som helst. Det framstår som om man av okunskap om det ena har ersatt det med det andra – en inte helt tillfredställande grund för visionärt filmpolitiskt arbete.

Åldersgruppen 16-19 år är den grupp som ser på flest filmer totalt sett men är också den grupp där filmkonsumtionen minskat mest sedan 2007. Filminstitutets bedömning är att minskningen inte i första hand beror på ett minskat intresse för film, utan att minskningen i denna grupp huvudsakligen beror på en övergång till en digital verklighet där filmen konkurrerar med den rörliga bilden i ett bredare perspektiv. (s 44)

– Och för att man inte intresserar sig för de fönster där barn och unga ser på film?

Lansering och målgrupp

I rapporten *Vem såg filmen?* från Filminstitutet presenteras en undersökning där publiken fått rangordna ett antal olika motiv till att se en film. Absolut flest, 93 procent, instämmer i påståendet att de ser på långfilm för att "få underhållning". Därefter följer "slappna av" med 81 procent och "tänka på något annat", 74 procent. De minst vanliga motiven är att "hitta samtalsämnen" med 17 procent och "bli allmänbildad", 23 procent. (s 54)

Att den "publik" som Filminstitutet – och därmed Kulturdepartementet – oreflekterat har avgränsat sig till inte omfattar vår marknads filmtittare är än en gång uppenbart. Vår distribution vänder sig till bibliotek, skolor, intresseorganisationer och filmklubbar. Det är hundratusentals personer som inte har tillfrågats, men som gör synnerligen aktiva filmval utifrån helt andra premisser än dem som präglar privatmarknaden.

Med hänvisning till filmer som *Palme*, *Searching for Sugar Man* och *Tusen bitar* konstaterar promemorian att de senaste årens utveckling tyder på att dokumentären stärker sin ställning även på biograferna. FilmCentrum är försiktiga med att sia om det gäller för det stora flertalet dokumentärfilmer, men uppmärksammar samtidigt att filmerna som omnämns även har en stor förbisedd publik på den institutionella marknaden.

Produktion

Frågeställningarna om filmens varande; kring konstnärlig eller kommersiell film, kulturpolitik eller näringspolitik, hamnar också i en ny dager om man väljer att diskutera en films publikframgångar i förhållande till *hela* dess publik och marknad – eller ett urval. Motsatsförhållandet mellan "konst" och "kommers" skulle om inte annat bli mer nyansrikt. Konstnärlig film kan vara – och är, oftare än vad statistiken gör gällande – kommersiell, om man inte särskiljer begreppen med hänvisning till biograflansering och biografpublikframgångar.

Det i tysthet avgränsade publikbegreppet ger effekter även på produktionspolitiken. FilmCentrum välkomnar att man ska utreda möjligheterna att även låta publika framgångar i andra fönster än

biografvisning ligga till grund för PRS. Det är minst sagt på tiden och det ska bli intressant att se hur man tar sig an uppgiften.

Biografen och filmpolitiken

Trots utvecklingen av en mångfald olika visningsfönster för film har biograferna fortfarande en särställning, menar promemorian (s 37). Varför då, undrar FilmCentrum?

I de samtal Kulturdepartementet fört med företrädare för biografsektorn lyfts biografen allt oftare som något mer än ett visningsfönster för film. Att gå på bio är en social upplevelse, en plats för möten. (s 39)

För oss verksamma inom den del av filmbranschen som filmpolitiken inte intresserar sig för är det ofrånkomligt att ställa sig frågan *vad filmpolitikens intresse egentligen är*. Är det filmpolitikens roll att stärka biografbranschen som offentliga platser – eller filmpolitikens roll att stimulera en välmående filmkultur?

FilmCentrum delar den oro som finns för biografbranschen som ökade monopolisering men ett dåligt samvete över visningsfönstrets inre missförhållanden kan inte påverka och dominera hela filmpolitiken. Det är inte per se synd om biograferna.

Det är också biograferna som står för en av de säkraste intäktskällorna för en filmproduktion, konstaterar promemorian (s 37). För vilka filmer, undrar FilmCentrum? Och vilka andra distributionsintäkter räknas?

Föreningen FilmCentrum genom
Anusha Caroline Andersson, styrelseordförande
Elsa Cojnbj, rikskansliet